

Rákosi Mátyás személyi kultusza az irodalomban és a sajtóban

Cynthia Šalgová

The personality cult of Mátyás Rákosi in literature and the press

Abstract

In my work, I mainly tried to provide a comprehensive picture of how the person of Mátyás Rákosi affected society, the press, and literary life. My goal is to present the development and manifestation of the personality cult in Hungary through the person of Mátyás Rákosi. I deal with the historical background. Here I describe the circumstances of the formation of the one-party system; Mátyás Rákosi's path to power. Furthermore, I pay attention to the establishment and operation of the State Defense Authority, the manifestation of Rákosi's cult, the role of the propaganda of the era, and the development of the life of the press. I examine the fulfillment of the personality cult, the 60th birthday of Mátyás Rákosi. This section includes birthday preparations, offerings, a ceremony at the State Opera House, and the exhibition on the occasion of the birthday. At the end of the work, I try to present the literary life of the Rákosi era. In addition to the development of literary life, there is also a word about the categorization of the literary life, the manifestation of Rákosi's cult in poetry, and an anthology produced on the occasion of Rákosi's 60th birthday.

Keywords: Mátyás Rákosi; cult of personality; literary life; press; propaganda

Kulcsszavak: Rákosi Mátyás; személyi kultusz; irodalmi élet; sajtó; propaganda

Subject-Affiliation in New CEEOL: History – Recent History – Post-War Period

DOI: 10.36007/eruedu.2021.3.044-059

Bevezetés

Ahhoz, hogy Rákosi Mátyás személyi kultuszát vizsgálat alá vethessük, elengedhetetlen a történelmi korszak ismerete, hiszen maga a személyi kultusz és vele együtt Rákosi bálványként való dicsőítése nem jöhetett volna létre a történelmi körülmények nélkül. A Rákosi Mátyás személye körül kialakuló kultuszt elsősorban a propaganda segítette elő, amely nagyon széles körben propagálta Rákosit, az általa vezetett kommunista pártot, és lényegében az egész akkori helyzetet. Másodsorban Rákosi háta mögött ott állt az Államvédelmi Osztály, később pedig a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága, amely minden gond nélkül távolította el a nemkívánatos személyeket. Ugyanakkor nem szabad figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy Rákosi nem csupán egy volt a kommunista vezetők közül, hanem ő volt, ahogy akkoriban mondani szokták, „Sztálin legjobb magyar tanítványa”.

A második világháború végére Magyarország a Szovjetunió befolyása alá került. A szovjet Vörös Hadsereget sokan nagy lelkesedéssel fogadták, és felszabadító-

ként tekintettek rájuk. Holott a szovjetek már a kezdetektől fogva megszállóként viselkedtek. Ennek eredményeként az ország ismét elveszítette szuverenitását (Vasy 1998).

Sztálin az első számú kommunista vezető posztjára már korábban kinézte Rákosi Mátyást, aki már többször is bizonyította hűségét és elkötelezettségét Moszkva, valamint a szovjet típusú berendezkedés iránt. Rákosi 1945 februárjától a Magyar Kommunista Párt (MKP) vezetője lett. Még ez év novemberében megtartott választásokon hat párt indult: az MKP, a Szociáldemokrata Párt, a Nemzeti Parasztpárt, a Kisgazdapárt, a Polgári Demokrata Párt, valamint a Magyar Radikális Párt. A Kisgazdapárt 57,03%-os többséggel nyerte meg a választásokat. Tildy Zoltán 1946. február 1-jén kormányt alakított a kommunisták és a szociáldemokraták bevonásával. 1947 elejére világossá vált, hogy a hatalmi viszonyok nem tarthatók fenn. A kormány képtelen volt arra, hogy a Szövetséges Ellenőrző Bizottság által támogatott kommunistákkal felvegyék a harcot. A Kisgazdapártból 1947 közepén az MKP nyomására több képviselőt kizártak, letartóztattak, valamint szovjet fogságba hurcoltak. Nagy Ferencet megfenyegették, majd Rákosi nyomására 1947. június 1-jén lemondatták, és helyére a kommunistákkal szimpatizáló Dinnyés Lajost helyezték.

Az 1945–1948 közötti időszak bizonyos értelemben a megbarátkoztatás és az elterjesztés eszközeül szolgált. A fordulat éve azonban igen jól érzékeltette, hogy a kommunista párt politikája pusztán csak stratégia volt. A marxizmus, a leninizmus és a sztálinizmus lett a meghatározó minta, amit követni kellett. Azokat, akik más nézetet vallottak, ellenségnek kezdték el tekinteni.

1949. február 1-jén megalakult a Magyar Függetlenségi Népfront, melyet a többpártrendszer megszüntetése érdekében hoztak létre. Tagjai: az MDP, a Kisgazdapárt, a Nemzeti Parasztpárt, a Polgári Demokrata Párt, a Magyar Radikális Párt, valamint a Független Magyar Demokrata Párt. A választásokon csupán a Népfront jelöltjei indultak, így a választópolgárok mindössze egy listára szavazhattak. A Népfronton belül az MDP megszerezte a mandátumok 70,89%-át (Romsics 2005).

1949. június 11-én új kormány alakult. A köztársasági elnök Szakasits Árpád, a miniszterelnök pedig Dobi István lett. A tényleges hatalom azonban a kommunisták kezében összpontosult. Az 1936-os szovjet alkotmány mintájára az országgyűlés 1949. augusztus 18-án egy új alkotmányt fogadott el, amely két nappal később lépett hatályba. Ez az alkotmány kimondta, hogy széles körben biztosítja az alapvető jogokat a dolgozó nép számára. A realitás azonban teljesen más volt. 1949 nyarára a kommunista hatalomátvétel és az egypártrendszer kialakítása befejeződött. Ennek következtében Magyarország irányítása az MDP, azon belül pedig a „trojka” kezébe került.

A megfélemlítés eszköze

A kommunista pártállam legfőbb fegyvere az Államvédelmi Hatóság volt. A terror-szervezet egészen 1953-ig szinte korlátlan hatalommal rendelkezve tartotta rettegésben Magyarországot népét. Az ÁVH-nak egyfajta elődszervezete volt a Politikai Rendészeti Osztály (PRO), amely 1945 januárjában alakult meg Péter Gábor ve-

zetésével. Hivatalos célja a háborús bűnösök felkutatása volt, azonban a szervezet elkezdett leszámolni a politikai ellenfeleknek minősített személyekkel is (Pünkösti 1996). Székhelye a Hűség Háza volt, amely Budapesten az Andrásy út 60. szám alatt helyezkedett el. (Az épület korábban a Nyilaskeresztes Párt székhelye volt, amelyet a párt elnöke, Szálasi Ferenc a Hűség Házának nevezett el.)

1946 októberében a két különálló szervezet összevonásával egy önálló szervezetet hoztak létre, amely a Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztálya (ÁVO) nevet viselte. Ettől kezdve az ÁVO országos szintű hatáskörrel rendelkezett. Feladatai közé tartozott többek között a titkos rádióállomások felderítése, bejelentett gyűlések megfigyelése, az egyesületek létrejöttének szemmel tartása. Az ÁVO tizenhat osztálya hajtotta végre ezeket a feladatokat. Ez a szervezet lett a Rákosi-korszak ideje alatt a megfélemlítés legfőbb eszköze. Az ÁVO-sok nem ismertek könyörületet, szívfájdalom nélkül vertek vagy kínozták meg az embereket, főként, ha ez az érdeküket szolgálta. A brutális kihallgatások után az emberek annyira megtörttek, hogy még olyan dolgokat is bevallottak, amit el sem követtek.

Kádár János 1948 szeptemberében kiadott rendelete értelmében az ÁVO elnevezését Belügyminisztérium Államvédelmi Hatóságára (ÁVH) változtatták, hatáskörét pedig kibővítették. A rettegés szinte a mindennapok részévé vált. Ezt az időszakot a szakirodalom a „csengőfrász” korszakának is szokta nevezni, mivel a kiszemeltékért nagy, fekete színű Pobjeda autókkal (ami egy 1946–1958 között a gorkiji autógyár által gyártott szovjet autótípus volt) jöttek általában az éjszaka kellős közepén.

A személyi kultusz megnyilvánulása

Rákosinál a személyi kultusz kibontakozásának kezdeti időpontját szinte lehetetlen megállapítani, azonban alakja már néhány sajtótermékben megjelent a koalíciós időszakban is. Személye körül 1945-től kezdett kiépülni valamiféle kultusz a párton belül, amely később egyre szélesebb körben kezdett el terjedni. Az 1952-es évet úgy tartják számon, mint a személyi kultusz csúcspontját, amikor is a párt főtitkára a 60. születésnapját ünnepelte. 1953-ban Sztálin halálát követően a kultusz egyre inkább hanyatlani kezdett, majd 1956-ban megszűnt (Kapa 2007).

Rákosi mindenben a Szovjetuniót és Sztálint vette alapul. A Szovjetuniótól való függést az is jól illusztrálja, hogy Rákosi 1949-ben a Kossuth-címer helyett egy új címet vezetett be. Tettét azzal indokolta, hogy a régi címer nem fejezi ki a Magyarország életében bekövetkezett azon változást, hogy az ország a dolgozó nép kezébe került. Tulajdonképpen a Magyar Népköztársaság címere, az úgynevezett Rákosi-címer nem is nevezhető valódi címernek, hiszen nem volt pajzs formája és nem rendelkezett címertalppal.

1948 után Rákosi személyi kultusza a mindennapi élet szinte minden területére kiterjedt. A média, az irodalom, a képzőművészet, az ünnepségek és még mennyi más dolog kisebb-nagyobb mértékben mind a kultusz terjedését és megerősítését szolgálta. Rákosit minden körülmények között dicsőíteni és magasztalni kellett. Az arcképe szinte minden helyen megtalálható volt, hiszen portréját számos

megszabott helyen ki kellett tenni.

A köztársasági berendezkedésű államoknál meglehetősen ritkaságnak számít, hogy egy intézmény még élő személyről kapja a nevét. Ennek ellenére Rákosiról számos intézményt, közterületet, brigádot és egyéb más dolgot neveztek el. Az intézmények közül jelentős volt például a Miskolci Egyetem, amely 1952-ben Rákosi Mátyás nevét vette fel, ezáltal az oktatási intézmény elnevezése Rákosi Mátyás Nehézipari Műszaki Egyetemre módosult. (Más kérdés, hogy az egyetem csupán 1953-ig viselhetette Rákosi nevét, hiszen Nagy Imre 1953-ban rendelet által az összes intézet nevééről levette az élő személyek nevét, így az egyetem neve Nehézipari Műszaki Egyetemre módosult.) Ugyancsak 1952-ben egy új községet hoztak létre Mátyásdomb néven, melyet Rákosi Mátyásról neveztek el. Várpalota egyik városrészét Rákosi-telepnek nevezték el (a városrész ma a Rákóczi-telep nevet viseli). Rákosi nevét többek között viselte még érem, ösztöndíj, hajó és kupa is.

1948-ban törvény született a nem állami kézen lévő oktatási intézmények államosításáról. A törvény hatályba lépését követően változás következett be az oktatási intézmények életében. Az oktatáspolitikát az MDP és annak Oktatási Osztálya irányította. Az óvodáktól kezdve egészen az egyetemekig ki kellett tenni Lenin és Sztálin mellett Rákosi fényképét is. Az általános iskolák tanulói olyan történeteket olvashattak Rákosiról, amelyek bemutatták Rákosi és a híres emberek kapcsolatát és a „kisemberekre” tett pozitív hatását. Természetesen ezek az olvasmányok kivétel nélkül pozitív színben tüntették fel Rákosit.

Propaganda a Rákosi-korszakban

A kultúra mind a Szovjetunióban, mind a Szovjetunió vazallus államaiban nagyon fontos szerepet töltött be. E szerep viszont nem a szórakoztatásra vagy az élményszerzésre irányult, hanem sokkal inkább a szovjet ideológia terjesztésére szolgált.

1945 januárjában Magyarországon megalapították a Magyar–Szovjet Művelődési Társaságot, melynek célja a magyar–szovjet barátság elmélyítése volt. A szervezet tevékenysége főként a szovjet típusú kommunista rendszer propagálására irányult. 1948-ban az egyesület életében két fontos változás következett be. Az egyik az volt, hogy elnevezését Magyar–Szovjet Társaságra változtatták, a másik pedig az, hogy a társulat kommunista tömegszervezetté alakult át (Tasiné 2015).

Népművelés alatt az ötvenes évek Magyarországon minden olyan dolgot értettek, amelyet a művelődéssel kapcsolatba lehetett hozni, így tehát az erre a célra létrehozott intézményeket is. Magyarország népköztársasággá válásával egyidejűleg a művelődés is népművelődéssé vált. 1949. szeptember 16-án nyitotta meg kapuit a Népművelési Minisztérium, melynek hatáskörébe tartozott többek között a rádió, a sajtó, a képzőművészet és az irodalom (Halász 2011). Innentől kezdve a sztálinista kultúrpolitika hivatalosan is Révai József kezébe került.

Ha a Rákosi-korszak propagandájáról beszélünk, megkerülhetetlen a kor vizuális propagandaeszközeinek számbavétele, hiszen ezek a források magukon viselik a kor politikai hatalmának elvárásait és céljait. A vizuális propaganda előszeretettel alkalmazta a manipuláció technikáját, így közvetítve az MDP akaratát. Sok esetben

a dekorációfelelősök olyannyira igyekeztek megfelelni az elvárásoknak, hogy azzal sem törődtek, ha az agitációs kellékek eltakarták egymást, és azzal sem, hogyha a végeredmény nem lett éppen szemet gyönyörködtető. A dekorációs és propagandisztikus kellékeket általában központilag készítették elő, de nem voltak ritkák a helyben készített agitatív elemek sem (Huhák 2018).

A Rákosi-korszakban a fényképeket is igyekeztek a politika szolgálatába állítani. A fényképek esetenként úgynevezett népnevelői funkciót láttak el. A termelés növelése és a munkához való pozitív hozzáállás volt a képek célja. A meggyőzésnek három különböző formája létezett. Az egyik a beszélt, a másik az írott, a harmadik pedig a szemléltető volt. A fényképek témájának középpontjában Rákosi Mátyás és a dolgozó nép állt. A leggyakrabban magáról Rákosiról készítettek fényképeket. Fontos volt, hogy a róla készült fényképeken a jóságos vezető képe bontakozzon ki. Többször készítettek olyan felvételt, amelyen Rákosi kisgyermekkel, vagy éppen a munkás néppel látható. Mindezt azért tették, hogy a nép előtt világossá váljon, „Rákosi, a nép atyja”, aki mindig mellettük áll.

Megszerkesztették azokat a fényképeket, amelyek nem az elvárásokhoz híven sikerültek. A fényképek „helyrehozása” a retusőr feladata volt. Rákosi ideje alatt számtalan fényképet hamisítottak meg a retusálás módszerének segítségével. Például Rákosi Mátyás 60. születésnapja alkalmából elkészített fényképalbumba bele került egy fénykép, amely a Moszkvai Nagy Színházban Sztálin 70. születésnapján készült. A fényképről eltüntettek néhány szocialista vezetőt. A leretusált személyek között szerepelt Walter Ulbricht, Valko Cservenkov, illetve Viliam Široký is (Nemes 1988).

A bélyeg, mint a vizuális propaganda egyik eszköze, többféleképpen is felhasználható, hiszen széles körben – akár még külföldön is – terjeszthető. 1945-től kezdődően a kommunisták előszeretettel tüntették fel a plakátokon és a bélyegeken a dolgozó népet, propagálva ezzel a munkás–paraszt egységet (Kunt 2016). A propagandabélyegeg legfőbb feladata az volt, hogy bemutassák a munkás réteg összefogását, és ezáltal stabilizálják a párt és Rákosi hatalmát.

A Rákosi-korszakban a plakátok is jelentős propagandaeszközként funkcionáltak. A fordulat éve után a plakátművészetben is – csakúgy, mint az élet szinte minden más területén – változás következett be. A merev szabályozás és cenzúra alól a plakátok sem alkoztak kivételt, hiszen számos kritériumnak kellett megfelelni ahhoz, hogy ezek az alkotások a hatalom által is elfogadják legyenek. A plakátokat alaposan szemügyre véve megállapítható, hogy Magyarország plakátpropagandája 1950-ben érte el leginkább a szovjet mintához hasonló ábrázolásmódot. A plakátokon ábrázolt festmények jelképrendszerükben és témaválasztásban is rendkívül kötöttek voltak. A színdarab- és a filmplakátok némiképp egyfajta kisebb szabadságot kaptak, hiszen formailag és tematikailag is különbözhettek.

A születésnap előkészületek

1951 őszen az MDP Politikai Bizottsága azt a döntést hozta, hogy a párt főtitkárának, Rákosi Mátyásnak a születésnapját meg kell ünnepelni. Természetesen nem csupán a tiszta jóindulat vezérelte a bizottság tagjait e döntés meghozatalában, hiszen egy ilyen nagymértékű ünnepség megszervezése hatalmas tömegkommunikációt és főként propagandaakciót vont maga után. Számos szervezettel kapcsolatot és együttműködést kellett létesíteni, hogy minden gördülékenyen menjen. A Rákosi Mátyás számára rendezett ünnepség Sztálin születésnap mintájára lett megszervezve. Az ötvenes években csupán két olyan személy élt, akinek születésnapját országos szinten ünnepelték. Az egyik Sztálin volt, a másik pedig Rákosi.

Az ünnepség megszervezése korántsem volt könnyű feladat, hiszen rengeteg elvárásnak kellett megfelelni. Mindenkinek volt valamiféle feladata, de mégis mindenki mindent csinált, annak érdekében, hogy minden zökkenőmentesen menjen. Horváth Mártonnak jutott a legtöbb felelősség, hiszen elsősorban ő volt az a személy, aki az egész „akciót” levezényelte. Nemes Jánosnak is fontos szerepe volt az előkészületekben, ugyanis Horváth Márton őt is bevonta a *Rákosi Mátyás élete képekben* című gyűjtemény elkészítésébe. A gyűjtemény többségében elnyerte Rákosi tetszését, viszont tartalmazott két olyan fényképet, amelyet parancsára el kellett távolítani. Az egyik csecsemőkorában, a másik pedig gyerekkorában készült fénykép volt. Az elkészült gyűjtemény egy vörös bőrrel bevont dombornyomású fotóalbum volt, amelyen Rákosi arcképe diszelgett oldalnézetben. A fényképalbumot személyesen Nemes mutatta be Rákosinak.

A Rákosi Mátyás élete képekben című gyűjtemény

A fényképalbum elkészítése nem ment könnyen. Meglehető, számtalan fénykép állt a rendelkezésre, viszont közülük rengeteg amatőr felvétel volt. Ráadásul egyes időszakokról a fényképek beszerzése sok esetben problémákat okozott. A fényképek kiválasztásánál mindenekelőtt azt kell figyelembe venni, hogy Rákosi olyan képeket akart, amelyeken ő maga tökéletesen néz ki.

A retusálás a képek javítására szolgáló módszer. A technikát már az 1850-es évek óta alkalmazták. Kezdetben csupán a fotóra nem illő dolgokat tüntették el vele (pl. vonal, pötty), a Rákosi-korszakban viszont már teljes emberi alakokat távolítottak el a fényképekről. A retusőrnek igen komoly feladattal kellett szembenéznie, hiszen sok esetben nemcsak Rákosi arcát kellett komollyá, vagy éppen vidámmá „varázsolnia”, hanem a teljes fényképet kellett átalakítania. Erre jó példa a híres Rákosi–Sztálin kép. Rákosinak és Sztálinnak nem volt közös fényképe. Ennek ellenére az album készítői szükségét érezték, hogy egy ilyen fénykép is belekerüljön az albumba. Az eredeti fényképnek nagy átalakuláson kellett átesnie ahhoz, hogy elérje a kívánt eredményt. A retusőr legelső lépésben eltávolította a fényképről a nem kívánt személyeket, csupán Rákosi Mátyás, Palmiro Togliatti, Dolores Ibárruri és Mao Ce-tung maradt Sztálin mellett. Második lépésben a már szerkesztett fényképről a retusőrnek minden „felesleges” személyt el kellett távolítania, csupán

Rákosi és Sztálin maradhatott. Nemes János visszaemlékezései szerint Horváth Mártonnak is tetszett a megszerkesztett fénykép, azonban volt egy apróság, amely zavarta, mégpedig Rákosi feje. Végül arra az elhatározásra jutottak, hogy az eredeti fényképen látható Rákosi Mátyás fejét egy a már meglévő, előzőleg megszerkesztett Rákosi fejjel kell helyettesíteni, melyet a retusőr ragasztott át a fényképre. Így született meg a „mestermű”.

A fényképalbumba szerettek volna valami különlegeset is beletenni, mégpedig egy festményt Rákosiról, akinek modellt kellett ülnie ahhoz, hogy a művészek megfesthessék. Az elkészült portrék közül Csáki-Maronyák József alkotása emelkedett ki, amely végül elnyerte az MDP KV tetszését, és amelyet végül megvásároltak. Csáki-Maronyák József visszaemlékezése szerint a testőrség figyelte a művészek minden mozdulatát, miközben alkottak az egyik Akadémia utcai épületben.

Felajánlások

A 60. születésnap lényeges adaléka volt az az országos munkaverseny, amelyet Loy Árpád az 1952 januárjában megtartott bányászszakszervezet országos tanácskozásán hirdetett meg. A munkaverseny szlogenje ez volt: *„Termelj ma többet, mint tegnap!”*

A felajánlások többnyire arról szóltak, hogy az üzemek, azon belül a munkások átlagos teljesítményét próbálták megnövelni. Kitzűtek egy célt maguk elé, és azt igyekeztek végrehajtani, miközben a felajánlások közt egyfajta versengés volt megfigyelhető az üzemek részéről. Mindenki bizonyítani akarta elkötelezettségét és főként hűségét Rákosi Mátyás iránt. A felajánlásokról rendszeresen tudósított a sajtó. Hírt adtak arról, hogy hogyan állnak ígéretük teljesítésével az egyes üzemek. A sajtó mellett a rádió volt még az az eszköz, amely információkat szolgáltatott a felajánlások híréről és eredményéről.

A felajánlások között szerepelt például a MÁVAG Szivattyúgyár vállalása. A gyár célja az volt, hogy március 9-re az első negyedév előirányzatát teljesítik. Ígéretüket pontosan tíz nappal korábban teljesítették, ugyanis már február 28-án befejezték az első negyedévi tervet. Akadtak olyanok is, akik a vártnál jóval nagyobb teljesítményt nyújtottak. Jó példa erre az Északi Járműjavító esztergályosa, Somogyi József felajánlása, aki 250%-ról teljesítményét 270%-ra szeretne volna megnövelni. A kitűzött célt már februárban elérte, ezért úgy érezte, sokkal többre képes annak érdekében, hogy Rákosi Mátyás iránti elkötelezettségét és szeretetét bizonyítsa. Ezért úgy döntött, hogy öt éves tervét Rákosi születésnapjáig befejezi, és teljesítményét 300%-ra emeli. Említésre méltó még Somogyi azon felajánlása, hogy az eredeti napi tervén kívül még pontosan száz munkaórát teljesít március 9-ig (*Szabad Nép* 1952. március 2.).

Nem csupán az üzemek és a gyárak dolgozói tettek felajánlásokat a születésnap tiszteletére, hanem számos szervezet is bekapcsolódott az akcióba. Ilyen volt például a Debreceni Csokonai Színház, melynek felajánlását a *Színház és Mozi* című hetilap tette közzé.

A felajánlási versengést a szervezők még tovább fokozták, területét pedig ki-

bővítették. Ehhez a sajtó propagandaerejét használták fel, mégpedig úgy, hogy közöltek néhány olyan kezdeményezést, amelyet ötletesnek ítélték. A *Szabad Nép* 1952. márciusi számában közzé tettek egy összeállítást *Hazánk egy napja* címmel.

A propagálás hatására a tanulóifjúság is kivette a részét a mozgalomból. A Pedagógus Szakszervezet, a DISZ és az Úttörő szervezett egyfajta akciót, mely keretein belül a diákok levelet írtak, emellett saját készítésű ajándékokat is csináltak Rákosinak. A levelekkel és az általuk készített ajándékokkal fejezték ki a Rákosi iránti szeretetüket. Ezen kívül több felajánlást is tettek a tanulók. Köztük szerepelt az is, hogy javítanak tanulmányi eredményeiken, valamint a hiányzásokat minimalizálják.

A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa úgy határozott, hogy a középiskolák utolsó két évfolyama számára úgynevezett „Rákosi Mátyás Tanulmányi Versenyt” kell szervezni. A verseny a matematika és a magyar irodalom tantárgyból került megszervezésre, részletes leírását a Baranya megye Tanácsa Végrehajtó Bizottságának X. Oktatási Osztálya küldte el a középiskolák igazgatóságának. A jelentkezők közül szaktanárok, valamint DISZ osztálybizottságok választották ki azokat a személyeket, akik a versenyen részt vehettek. Mindenki csupán egy, az általa választott kategóriában indulhatott. Az érettségi szabályai szerint kellett a versenyt levezényelni, mindössze öt óra időkorlátot kaptak a versenyben résztvevők. A csalás elkerülése érdekében olyan tanárok örködhettek csupán, akik nem voltak magyar vagy pedig matematika szakosok (Vargháné Szabó 2020).

A 60. születésnap a sajtó fényében

Rákosi Mátyás 60. születésnapja igen nagy népszerűségnek örvendett. Megünnepléséből szinte mindenki kivette a részét. Egyesek közvetlenül, mások közvetetten járultak hozzá a születésnap megünnepléséhez. A korabeli sajtótermékeket megvizsgálva azt lehet megállapítani, hogy többségében minden újság legalább említést tett arról a tényről, hogy Rákosi Mátyás a 60. születésnapját ünnepli.

Az újságcikkek tartalma között főleg azért volt olyan nagy a hasonlóság, mert 1948 után a sajtót érintő mindennemű döntést az MDP hozott meg. Ebben az időben lehetetlen lett volna rosszindulatú cikket írni a pártról, vagy Rákosiról. Ekkor már a magyar munkásosztály és a párt egyet jelentett Rákosival. Ha valaki Rákosit próbálta volna meg bántani bármiféle formában, az egyenlő lett volna egy a párt ellen irányuló cselekedettel. Ezzel mindenki tisztában volt, úgy ahogy azzal is, hogy Rákosi Mátyás, valamint a párt védelmét az ÁVH biztosította.

A sajtótermékek 1952. március 9-én kiadott számai között többségében igen nagy hasonlóság figyelhető meg. Az újságok címlapjainak felső részén általában egy hatalmas, Rákosiról készült fénykép díszelgett. A lapok többségének kinézete szinte már sablonszerű benyomást keltett. Már rögtön ránézésre szemet szúr a hatalmas hasonlóság. Viszont nemcsak a kinézet, de a két újságban megjelenő cikkek többsége is szó szerint azonos volt, például a vezércikket mindkét újság esetében a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének és a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának Rákosihoz írt levelének közlése tette ki. A Rákosi számára érkezett táviratok közlésének módja mind formailag, mind pedig tartalmi-

lag teljes mértékben megegyezett.

A párt főttkárához intézett táviratok, üdvözetek több sajtótermékben is megjelentek. Ilyen volt többek között a *Szabad Nép*, a *Vas megye*, a *Népszava*, a *Szabad Ifjúság* vagy akár a *Magyar Közlöny*. Természetesen voltak olyan sajtótermékek is, amelyek tudatták ugyan a „nagy hírt” egy cikk keretén belül, de tovább nem foglalkoztak vele.

A *Szabad Nép* című napilap 1952. március 9-én megjelent számában olvashatunk arról az ünnepi estről, amelyet március 8-án tartottak meg Rákosi Mátyás 60. születésnapjának tiszteletére. A lapban közzétettek néhány, Rákosinak címzett táviratot és üdvözetet, ilyen volt például a magyar munkásosztály üdvözlete, a magyar fiatalok üdvözlete, a dolgozó parasztság üdvözlete stb.

A *Szabad Nép* első oldalán találjuk az MDP Központi Vezetőségének és a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának Rákosihoz írt levelét, amely mellett az ünnepelt fotója helyezkedik el. A fénykép alatt kapott helyet a Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottságának üdvözlete is. Az újságban megjelent Révai József hosszú írása is, melyben többek között Rákosi dicső érdemeit említette meg. Ilyen tettek voltak például az új munkásrendszerek létrejötte vagy, hogy az MDP felvette a harcot a „likvidátor-provokátor” csoportok, illetve a frakciók ellen. Révai szerint Rákosi hősie tetteinek köszönhető az, hogy az MDP vált az ország vezető pártjává.

Az Állami Operaházban tartott ünnepség

Rákosi Mátyás születésnapja alkalmából 1952. március 8-án ünnepi estet szerveztek az Állami Operaházban. Az esemény lebonyolítását nagy gonddal szervezték meg. Jelentős figyelmet kapott a szervezés során az Operaház díszítése, a beszédek és a műsorszámok sorrendbe tétele, a meghívottak számbavétele, valamint a meghívók elkészítése. Ám a nagy igyekezet ellenére is hiba csúszott a tervbe, ugyanis Rákosi a saját ünnepségére csupán a 209. számú meghívót kapta meg. Nem tudni, hogy hogyan történhetett a botlás, de végül nem lett belőle nagyobb probléma.

Az est lefolyását két fő részre lehet osztani. A díszünnepség első részét leginkább az ünnepi beszédek, köszöntések, illetve a táviratok felolvasása tette ki. Ezután következett a gondosan megszervezett kultúrműsor, amely a második szakaszt jelentette. Az ünnepi esten mindenki ott volt, aki kicsit is számított. Az első sorban helyet kapott Gerő Ernő, Farkas Mihály, Kovács István, Révai József, valamint Rónai Sándor.

Az Operaház színpadán felhúzták a hatalmas függönyt. A pódiumon a nézőtér felé fordulva helyezkedett el az elnökség. A háttérben ott díszelgett egy arany kerettel bevont fénykép Rákosi Mátyásról. A keret jobb alsó sarkánál helyezték el a 60-as számot. A háttérdíszítésben helyet kapott még egy füzérszerű szalag is, amelyen a következő írás volt olvasható: „Éljen népünk és pártunk bölcs vezére és tanítója, Rákosi elvtárs!” (Nemes 1988). A résztvevők hatalmas tapssal fogadták az ünnepeltet, csupán akkor hagyták abba a „lelkese dít”, amikor felcsendült a

Himnusz – meglehetősen korábban nem is merték volna abbahagyni, hiszen kötelezően tapsolni kellett.

A megnyitó beszédet Dobi István mondta, aki az előre megírt szöveget nagy indulattal, erős artikulációval és a papírt erősen markolászva olvasta fel. A megnyitó után Dobi Istvánhoz hasonló módon mondott beszédet az est szónoka, Gerő Ernő is. A beszédek elmondása után megkezdődött az üdvözlések átadása és a táviratok felolvasása. Ilyen üdvözlések voltak többek között a magyar munkásosztály, a dolgozó parasztság, az úttörők vagy a fegyveres alakulatok üdvözlései. Rákosi válasza a sok gratulációra és jókívánságra egy beszéd volt, melyben köszönetet mondott a nagyközönség felé.

A sok-sok köszöntő szó után került sor az ifjúság fátylós felvonulása, amely az ünnepség első részének lezárását jelentette. Mindezek után következhetett az est fénypontja, a kultúrműsorok sokasága. A műsorszámok között szerepelt a népi együttesek, ének- és zenekarok (köztük az ÁVH énekkara is), valamint az operaelőadások előadása.

Rákosi Mátyás 60. születésnapjáról egy riportfilmet is készítettek, melyben felvételre vették a Rákosi számára készített kiállítást, illetve az Állami Operaházban tartott ünnepi est fontosabb részeit.

A kiállítás: „Rákosi elvtárs harcok élete”

Rákosi Mátyás közelgő születésnapjáról a sajtónak és a propagandának köszönhetően tudomást szerezhetett Magyarország teljes népe. A lakosság, az üzemek dolgozói, a pártszervezet, a termelőszövetkezet és a különféle szervezetek egyaránt szeretnék volna valamivel megajándékozni Rákosit. A sajtó tudósított a küldeményekről és néhány elhatározásról. Ennek következtében egyfajta áradat indult meg a lakosság körében.

1952. március 9-én Rákosi Mátyás 60. születésnapja alkalmából a Magyar Munkásmozgalmi Intézetben egy ajándék kiállítást szerveztek *Rákosi elvtárs harcok élete* címmel. Az intézetben összesen harminchárom terem volt kialakítva. Ebből nyolc teremben volt látható az életrajzi bemutatás, huszonöt teremben pedig a beérkezett ajándékok (Voigt 2012). A megszámlálhatatlan mennyiségű ajándék között szerepelt például a csepeli Rákosi Mátyás Művek által készített apró gyár vagy a Komárom megyei bányászok által küldött szerszámok és munkagépek miniatűr változata. A nyíregyházi Útfenntartó Vállalat munkásai egy szikladarabot ajándékoztak, amelyen Rákosi nevének kezdőbetűi, egy hatvanas szám, illetve egy írás volt látható.

Irodalmi élet a Rákosi-korszakban

Az irodalomtörténetben nincs külön megnevezése az 1945–1956 közötti időszaknak, hiszen sem Rákosi és/vagy Sztálin nevét, sem pedig a személyi kultusz fogalmát nem érzi az irodalom- és a művészettörténet-írás méltán elfogadhatónak és

olyan történeti fogalomnak, amely minden perspektívából megfelelő lenne ahhoz, hogy e korszakot képviselje. Az 1980-as években néhányan a korszakra visszaemlékezve a „diktatúra művészetéről” írtak, mivel véleményük szerint ez a meghatározás tükrözi a leginkább az akkori művészet- és irodalompolitika helyzetét. Székely András szerint az izmusok széles skáláját ki kellene bővíteni főként két fogalommal, az egyik ilyen izmus a fasizmus, a másik pedig az „ötvenesévekizmus” lenne (Sárközi 2009).

A második világháború végére a magyar irodalmat hatalmas veszteségek érték. Sok olyan jelentős író és költő lett áldozata a háború és a légerek borzalmainak, akik 1945 után segíthettek volna alkotóerejükkel fellendíteni a magyar irodalmat. Ilyen volt például Szerb Antal, Szabó Dezső, Radnóti Miklós. 1945-től egészen a fordulat évéig korlátozott demokrácia volt jelen Magyarországon. Ez alatt a röpké három év alatt több párt is működött, s többé-kevésbé mindegyik pártnak megvolt a saját irodalompolitikája. Elmondható viszont, hogy pártoktól függetlenül is voltak bizonyos törekvések az irodalmi életben. A Rákosi-korszak ideje alatt a bolsevik diktatúra azt szerette volna elérni, hogy csupán egy meghatározott irányban működjön a szellemi élet, de az irodalomnak 1953 után sikerült áttörnie a merev szabályozást (Vasy 2014). A magyar líra hagyományként továbbvitte és kibővítette mindazt, amit sikerült megteremtenie a két világháború közti időszakban. 1945 és 1948 között leginkább Weöres Sándor, Kassák Lajos, Szabó Lőrinc, Füst Milán és Illyés Gyula volt hatással a magyar líra alakulására.

Változások az 1948 utáni magyar irodalomban

A fordulat éve után a kommunista párt nem csupán a gazdasági és társadalmi életben tett szert nagy befolyásra, de a kultúrpolitikában is éreztette hatását. Révai József volt a kultúra legbefolyásosabb irányítója, aki a pártvezetőség elképzeléseit érvényesítette cikkei, irodalomtörténeti megnyilatkozásai, illetve vitairatai által. Révai 1950 márciusában kiadott egy tanulmányt *Megjegyzések irodalmunk néhány kérdéséhez* címmel. A kiadvány lényegében a kulturális politika eszméjének összegzése volt (Bélády – Rónay 1981).

A klasszikus magyar irodalom gyökeres változáson ment keresztül, hiszen nagy nyomást gyakorolt rá a bolsevik irodalompolitika, valamint a bolsevik irodalomtörténet-írás. A fordulat éve hozta változás megszüntette a „nemzedéki és szemléleti sokrétűség alapját” (Bélády – Rónay 1986). A nemkívánatos írókat és költőket félreállították. Főként a huszadik század azon alkotóit utasították el, akik nem kívántak „egyesülni” a marxizmussal és a munkásmozgalommal. Meghatározóvá vált Ady Endre, Petőfi Sándor és József Attila „sematizált forradalmi” költészete. Az ő költészetük szolgáltatta a mintát, sokan próbálták stílusukat, műveiket lemásolni, de akadtak olyanok is, akik ezt teljes mértékben elutasították. Minden alkotót, aki nem érte el a „mintaművészek” szintjét, másodrangúvá fokoztak le (Vasy 2014). Erre az időszakra jellemző volt az erőteljes cenzúra, valamint a szólás- és a véleményszabadság teljes mértékű korlátozása.

Az 1948 utáni években uralkodó jellegű volt a sematizmus, ami az irodalomban

egyfajta sablonosságot jelentett, azaz irodalmi művek megadott sémákba szorítását. A Rákosi-korszakra igen jellemző volt, hogy az irodalomban és más helyeken egyaránt a művészek követték az előírt sémákat, amelyeket a „dogmatikus” kultúrpolitika irányozott elő. A lírai költemények sokkal inkább irományok voltak, mint igazi művek. A regényirodalom fokozatosan lemondott a hagyományokról, és a sematizmus jegyében csupán az élethűségre törekedett (Bélády – Rónay 1990).

A kommunista párt a kezdetektől fogva azt szerette volna elérni, hogy a művészek mind a pártot, mind pedig a párt programját kellőképpen dicsérjék, magasztalják vagy támogassák. Ehhez viszont szükség volt arra, hogy az irodalom művészeit és magát az irodalmat a saját képükre formálják. Úgy vélték, hogy Illyés Gyula segítségével rövid időn belül teljesülhet. Illyés meghatározó személyiség volt, aki sokat segíthetett volna azzal, ha az oldalukra áll. Ő azonban nem volt kommunista és nem is kívánt azzá válni. A társadalmat, a dolgozó munkás népet sokkal többre tartotta, mint a pártot. Írt ugyan néhány olyan költeményt, amelyek elismerték a pozitív társadalmi változásokat (ilyen volt például *Az építőkhöz* című verse), de ezek a művek tulajdonképpen nem a párt dicsőítésére szolgáltak. Illyés műveiben minden elért eredményt és sikert a dolgozó embereknek tulajdonított. 1950-ben írta meg az *Egy mondat a zsarnokságról* című versét. Több versszakra tagolva – ahogy a vers címében is utal rá – csupán egyetlenegy mondatban fejtette ki véleményét a Rákosi-diktatúráról.

Ez az Illyés-költemény csak 1956-ban jelenhetett meg, hiszen ebben az időszakban tiltottak minden olyan művet, amely rossz fényt vetett volna Rákosira, a pártra és az egész rendszerre. A művet a megjelenését követően rövid időn belül ismét sokáig tiltották. A vers hűen tükrözi a kor szellemét, hiszen valóban olyan elnyomás uralkodott ebben az időszakban Magyarországon, amely minden területre kihatott.

1949 után a költemények legnagyobb része a pártról, Rákosiról, Sztálinról, a három és az öt éves tervről, a gyárakról, a traktoristákról, valamint a boldog életről szólt. Ezekben a versekben egyre kevésbé volt érezhető az egyediség, a stílus és a sajátos lírai megszólalásmód. Ennek eredményeként a versek egyre unalmasabbá és egyhangúbbá váltak. Meg volt szabva az irány, amin haladni kellett. Horváth Márton nyíltan ki is jelentette, hogy az öt éves terv határozza meg a Magyarországi irodalom fő tematikáját (Bélády – Rónay 1986).

A magyar irodalom szovjetizálása végérvényesen 1951-ben fejeződött be. Ekkor vált az Írószövetségből egyfajta transzmissziós szervezet, amely „közvetítő” szerepet töltött be a párt és az „átnevelő néptömegek” között (Standeinsky 2004).

Támogatás és tiltás – az irodalom kategorizálása

A két T kifejezés annyit jelentett, hogy két különböző kategóriába osztották be az alkotókat. Az egyik a „támogatottak”, a másik a „tiltottak” csoportja volt. A mintát ebben az esetben is a Szovjetunió szolgáltatta, hiszen a támogatás és a tiltás igen jól, az elképzeléseikhez hűen működött. A magyarországi kategorizálás – a három T elve – a köztudatban Aczél György nevéhez fűződik, mégpedig azért, mert 1956-ban ő egészítette ki a támogatást és a tiltást még egy T-vel, amely a türést jelentette.

Magyarországon ezt a típusú csoportosítást a Rákosi-korszak ideje alatt a kommunisták vezették be. Horváth Márton 1948-ban a két T elve alapján osztotta fel az írókat kommunistákra, útitársakra és ellenségekre. Viszont azt is kijelentette, hogy útitársnak lenni csupán átmeneti állapot. Ennél fogva csupán két kategóriáról beszélhetünk. Az úgynevezett „útitársak” nem alkothattak külön kategóriát (Vasy 2014).

Azok, akik a támogatottak csoportjába tartoztak, a párt védelmét élvezhették, ráadásul anyagi támogatásban is részesültek. A tiltottak csoportjába tartoztak mindazok, akik nem követték a megadott sablont és más típusú műveket szerettek volna írni. Ezek az alkotók a műveikkel együtt a tiltottak listájára kerültek. A Rákosista diktatúra ideje alatt háttérbe szorult alkotók közül fontos megemlíteni Kassák Lajos, Ottlik Géza, Nemes Nagy Ágnes, Weöres Sándor és Pilinszky János nevét, de természetesen sokkal többen voltak, akik hallgatásra kényszerültek.

Voltak szerzők, akik nem alkothattak, mégis árnyaltan részt tudtak venni a magyar irodalom életében. Ők megélhetésük biztosítása érdekében írhattak gyermek- és ifjúsági verseket, foglalkozhattak műfordítással.

Rákosi Mátyás alakja a költészetben

Kardos László 1952-ben a következőt jelentette ki a pártfőtitkárról: „Rákosi Mátyásról szinte minden jelentős magyar költeményben »szó van«, azokban is, amelyekben neve sem olvasható, személyére sem történik nyílt célzás.” (Kardos 1952) Valamilyen szinten Kardosnak ezzel kapcsolatban igaza is volt, hiszen akkoriban szinte már kötelezően Rákosiról kellett szólnia mindennek, és ez alól az irodalmi művek sem voltak kivételek.

Annak ellenére, hogy Rákosi volt az irodalmi művek többségének középpontjában, születtek a korban olyan költemények is, amelyek nem utaltak személyére. Az irodalmi művekbe bele lehet látni vagy érezni bizonyos dolgokat, így természetesen könnyűszerrel láthatták bele például Illyés *Az építőkhöz* című versébe Rákosit. Persze itt szó sem volt arról, hogy Illyés bármiféle szerepet szánt volna művében Rákosinak. Ő csupán a dolgozó népet helyezte előtérbe, nem pedig Rákosit. Ezt az állítást maga Illyés is alátámasztotta, hiszen naplójegyzeteiben a következőt írta: „A népen változatlanul a dolgozókat értem...” (Illyés Gyula 1986).

A fordulat éve után egy fiatal kommunista író olyan verset írt Rákosiról, melyben Istenhez hasonlítja, ráadásul a legnagyobb költőnek is nevezi őt. Nagy Lajos az írást látva eléggé megbotránkozott. Véleménye szerint kiábrándító az, hogy egy olyan személy, aki költőnek nevezi magát, le mer írni ilyen sorokat. Hiszen a vers szerzője azzal, hogy Rákosit a költők közül a legnagyobbnak tartja, leértékeli a magyar költészet magyait.

A korszakban születtek olyan költemények is, amelyek által az olvasó úgy érezhette, hogy Rákosi Mátyás a bizalom és a szeretet megtestesítője. Ezen művek írói örömmel emlékeztek vissza azokra az időkre, amikor Rákosi nevét még csak hírből ismerték, de már akkor tudták, hogy benne feltétlenül meg lehet bízni. Ilyen verseket írt többek között Képes Géza, Aczél Tamás, Devecseri Gábor.

Urbán Ernő Rákosi 60. születésnapja alkalmából írt verse már a legelső olvasásra is csak úgy árasztja magából a Rákosi iránti „mély érzelmeket”. A műben megjelenő hegyek és a völgyek ebben az esetben véleményem szerint Magyarország népét szimbolizálják. A hegyek és a völgyek között épp olyan eltérés mutatható ki, mint az ország népe között. A távoli harangok pedig a sajtótermékek megtestesítői, amelyek hírül adták, hogy Rákosi Mátyás 60. születésnapja közeleg. És valóban, Magyarország szinte egész lakossága felköszöntötte a pártfőtökárt születésnapja alkalmából, sőt az ország határain túl is gondoltak Rákosira.

„Magyar írók Rákosi Mátyásról”

Rákosi Mátyás 60. születésnapjára a már említett emlékalbumon és sok érdekes ajándékon kívül az írók munkájából összeállított kiadvány volt még az a becses ajándék, amely figyelmet érdemel. A kötet a *Magyar írók Rákosi Mátyásról* címet viselte.

A Magyar Írók Szövetsége állította össze a kötetet, melyhez a tagok segítségére volt szükség. A szövetség a tagjait egy körlevéllel szólította fel, hogy írjanak és küldjenek be olyan alkotásokat, amelyek majd a kötetbe kerülnek. Szép számban érkeztek is művek kéziratok formájában. A beérkezett alkotásokat átválogatták és kellőképpen módosították. A szerkesztés ebben az értelemben nem csupán formai átalakítást jelentett, sokkal inkább a politikai követelmények érvényesítését (Nemes 1988). A szerkesztés Réz Pál és Vas István feladata volt, viszont ők nem sokban járultak hozzá az antológiához. A valóságban Rényi Péter szerkesztésében készült el a kötet. Rényi munkáját Horváth Márton felügyelte.

Az antológiában megjelent többek között Örkény István, Zelk Zoltán, Illyés Gyula, Háy Gyula, Darvas József, Képes Géza írása. Ha rápillantunk a kötet tartalomjegyzékére, csupa olyan címmel találjuk magunkat szemben, amelyek már ránézésre is ontják magukból a Rákosi iránti szeretetet: Zelk Zoltán: *A nép szívében*; Nagy Sándor: *A nép reménysége*; Devecseri Gábor: *Reménység volt ő a magnak*; Máté György: *Szívünket adjuk*; Rákos Sándor: *Ének Rákosi Mátyásról (168 óra 1997. március 4.)*. Persze itt nem csupán arról volt szó, hogy az írók szerették vagy nem szerették Rákosit, hanem főként arról, hogy meg kellett felelniük a szigorú elvárásoknak, reagálni és főként alkotni kellett a szövetség felhívására. Illyés Gyula nagy ötletességgel oldotta meg az antológiában való szereplést. Egy olyan alkotással készült, amely még talán ma is könnyedén megállná a helyét. Írása a Rákosi-perről szól és az *Ezerkilanccszázhuszonhat július* nevet viselte. Lényegében azt eleve-nítette fel, hogy tolmácsolnia kellett volna a *L'Humanité* egyik munkatársának, de Rákosi beszélt franciául, ezért a fordításra nem volt szükség (Széchenyi 2018).

Voltak olyan írók és költők, akiket elhallgatásra kényszerítettek, és még ha akartak, akkor sem szerepelhettek volna az antológiában. Közéjük tartozott például Kassák Lajos és Szabó Lőrinc. Füst Milán, Nagy Lajos és Tersánszky Józsi Jenő a korszak nagy alkotói közé tartoztak, de valamilyen oknál fogva mégsem kerültek bele a kötetbe. Tersánszky küldött ugyan egy novellát *A nadrágtartógyáros* címmel, de a mű egyfajta tüntetéssel ért fel. A novellát Máté György és Rényi Péter

kapta kézhez, majd elolvasás után titokban visszajuttatták a művet Tersánszkyknak a botrány elkerülése érdekében, és megegyeztek, hogy az esetről nem beszélnek senkinek (Nemes 1988).

Összegzés

Munkám megírása során arra törekedtem, hogy minél szélesebb körben szemléltessem Rákosi személyi kultuszának megnyilvánulását. Az általam vizsgált és feldolgozott területeken kívül még számos más helyen is fellelhető a kultusz jelenléte. A munka feldolgozása során számos szakirodalom, sajtótermék és irodalmi mű állt rendelkezésemre, ahhoz, hogy kellő mélységgel és alaposággal tudjam vizsgálat alá vetni az általam választott témakört. A korabeli sajtótermékek olvasása által olyan információkra tettem szert, amelyekkel a szakirodalomban nem, vagy csak részlegesen találkoztam. Természetesen a Rákosi-korszakban megjelenő cikkeket nagyon kritikusán kell szemlélni, hiszen a valódi és az igazán fontos információk megbújtak Rákosi istenségként való ábrázolásmódja mögött.

A Rákosi-korszak történelmi távlatokból szemlélve csupán néhány év, mégis nagy hatással volt mind a történelem, mind az irodalom életének alakulására. Munkám végére érve úgy érzem, sikerült kellőképpen szemléltetnem azt, hogy 1948 után milyen nagymértékű egyszemélyű diktatúra és személyi kultusz vette kezdetét Magyarországon, valamint azt, hogy ez az elnyomás milyen hatással volt az országra, a lakosságra és a mindennapi életre.

Irodalom

168 óra (1997): *Önként és dalolva?*, 1997. március 4. 25.

Bélády Miklós – Rónay László (1981): *A magyar irodalom története 1945–1975. I. Irodalmi élet és irodalomkritika*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Bélády Miklós – Rónay László (1986): *A magyar irodalom története 1945–1975. II/1. A költészet*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Bélády Miklós – Rónay László (1986): *A magyar irodalom története 1945–1975. II/2. A költészet*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Bélády Miklós – Rónay László (1990): *A magyar irodalom története 1945–1975. III/1. A próza*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Halász Csilla (2011): *Agitáció és propaganda a népművelésben a Rákosi-rendszer idején*. Online: <http://doktori.btk.elte.hu/hist/halaszcsilla/tezis.pdf> (Letöltés: 2021. 3. 13.)

Huhák Heléna (2018): *Dicsőségtábla, faliújság, Samu bácsi. Vizuális tömegmanipuláció a szocializmusban*. Online: <https://ntf.hu/index.php/2018/10/26/dicsosegtablafaliuj-sag-samu-bacsi-vizualis-tomegmanipulacio-a-szocializmusban/> (Letöltés: 2021. 4. 5.)

Illyés Gyula (1986): *Naplójegyzetek*. Online: <https://epa.oszk.hu/00000/00022/00634/20301.htm> (Letöltés: 2021. 3. 10.)

Kapa Máttyás (2007): *Kommunista személyi kultusz Magyarországon. Jog és Politika*

tudományi folyóirat. 2007. március 3. <http://dieip.hu/wpcontent/uploads/2007-3-02.pdf> (Letöltés: 2021.03.04.)

Kardos László (1952): Rákosi Mátyás alakja a magyar költészetben. *Irodalomtörténet* 40. évf. 2. sz., 129–144.

Kunt Gergely (é. n.): *Bélyegek a propaganda és a kultuszteremtés szolgálatában (1914–1956)* Online: https://www.academia.edu/8585849/B%C3%A9lyegek_a_propaganda_%C3%A9s_a_kultuszteremt%C3%A9s_szolg%C3%A1lat%C3%A1ban_1914_1956 (Letöltés: 2021. 3. 26.)

Nemes János (1988): *Rákosi Mátyás 60. születésnapja*. Budapest: Láng Kiadó.

Püskösti Árpád (1996): *Rákosi a csúcson 1948–1953*. Budapest: Európa Könyvkiadó.

Romsics Ignác (2005): *Magyarország története a XX. században*. Budapest: Osiris Kiadó.

Sárközi Mátyás (2009): *A bizarr éveik. Élet és irodalom Rákosi Mátyás alatt*. Budapest: Kortárs Kiadó.

Standeinsky Éva (2004): *A magyar irodalmi élet szovjetizálása 1949 és 1951 között*. Online: http://www.rev.hu/ords/f?p=600:2:::P2_PAGE_URI:tanulmányok/1945_56/irodalmi_stand (Letöltés: 2021. 4. 10.)

Szabad Nép (1952): Somogyi József, az Északi Járműjavító esztergályosa befejezte öt éves tervét. 1952. március 2. 1.

Széchenyi Ágnes (2018): „A nemzet legnagyobb költője ne kockáztassa az életét”. Ilyés Gyula 1956-os naplója. *Múltunk* 62. évf. 1. sz., 200–204. Online: http://real.mtak.hu/78900/1/201_sz%C3%A9chenyiNaploestortenelem.pdf (Letöltés: 2021. 3. 15.)

Színház és Mozi (1952): Hírek, 6.

Tasiné Csúcs Ildikó (2015): „*Félek, hogy az uraknak rossz helyre esett a választásuk*”. *Jegyzetek a Magyar–Szovjet Művelődési Társaság Zilahy Lajos elnöksége alatti működéséhez*. Online: http://epa.oszk.hu/00800/00861/00068/pdf/EPA00861_aetas_2015_2_154-171.pdf (Letöltés: 2021. 3. 13.)

Vargháné Szabó Ágnes (2020): „*Munkában a fehér aranyért!*” – *Részletek a Rákosi Mátyás Tanulmányi Verseny magyar dolgozataiból, 1952. április. 19.* Online: https://mnl.gov.hu/mnl/baml/hirek/munkaban_a_feher_aranyert_reszletek_a_rakosi_matyas_tanulmanyi_verseny_magyar (Letöltés: 2021. 4. 6.)

Vasy Géza (2014): *Az 1945 utáni magyar irodalom alkotói. I. rész*. Budapest: Korona Nova Kiadó.

Vasy Géza (2014): *Egy korszak irodalompolitikája*. Online: https://epa.oszk.hu/00300/00381/00190/EPA00381_kortars_2014_03_23029.htm (Letöltés: 2021. 4. 10.)

Voigt Vilmos (2012): *Rákosi születésnapja*. 2012. március 13. Online: http://archiv.magyarmuzeumok.hu/kiallitas/506_rakosi_szuletesnapja (Utolsó letöltés: 2021. 4. 2.)